

Hvilken rolle bør våre egne interesser spille i utviklingspolitikken?

Av Bård L. Thorheim, tidligere politisk rådgiver i Utenriksdepartementet

Konflikt, fattigdom, klima, migrasjon. Vår tids utfordringer knytter bistandsmottagere og bistands-givere sammen i et skjebnefellesskap. Når stater ikke klarer å gi innbyggerne sine sikkerhet og et eksistensminimum, gir det varig fattigdom og humanitære kriser. Problemene er grenseover-skridende, konsekvenser som terror, radikalisering og ulovlig migrasjon treffer også våre samfunn i Europa.

Norsk utviklingspolitikk vil bli irrelevant, dersom det stadig mer kunstige skillet mellom altruisme og givers interessepolitikk, som har preget tenkningen fra starten av, får stå i veien for å løse felles, umiddelbare og høyst reelle utfordringer.

Dette notatet beskriver hvordan hovedutfordringene for mange utviklingsland og bistandsyttere i økende grad er felles. Den tradisjonelle forståelsen av bistand som et strukturelt nord/sør og u-lands-/i-landsproblem gjennomsyrrer både bistandstenkningen og verktøyene, men er mindre egnet til å løse dagens utfordringer.

Løsningen er en kopernikansk vending i hvordan vi ser på og innretter bistanden. Kun ved å se utviklingspolitiske, utenrikspolitiske og iblant militære virkemidler i sammenheng, kan man sette inn riktige tiltak.

Flere forslag introduseres for å bygge ned skiller som skjermer utviklingspolitikken som noe sær-egent og utskilt fra utenrikspolitikken generelt, og fra realpolitiske analyser av utfordringer og løsninger spesielt.

Et sentralt forslag er å tydeliggjøre, forsterke og formalisere en tredje hovedsøyle i norsk bistand – stabiliseringsinnsats – som styrker staters evne til å sikre grunnleggende tjenester og sikkerhet i områder hvor konflikt truer eller kamper er avsluttet. Denne typen innsats er vesensforskjellig, men samtidig komplementerende til de øvrige søylene: Humanitær bistand og langsiktig utviklingshjelp.

I løpet av få år har stabiliseringsinnsatsen blitt en sentral del av utviklings- og utenrikspolitikken i land som Storbritannia, Tyskland og Nederland, basert på erfaringer fra blant annet anti-ISIL-innsatsen i Irak og innsats for å stabilisere Somalia. Dette er en retning Norge også bør følge.

Notatet gir både en analyse av hvordan dagens situasjonsbilde og utfordringer står i sterk kontrast til den opprinnelige problembeskrivelsen i utviklingspolitikkenes barndomsår, og foreslår samtidig noen konkrete løsninger til hvordan norsk bistandspolitikken kan gå mer i retning av å svare på det nye situasjonsbildet og bygge ned skiller som i for lang tid har stått i veien for effektiv bistand.

En ny tid

Mens tenkningen i bistandspolitikken fremdeles preges av et verdensbilde av interesse-motsetninger mellom det fattige sør og det rike nord, er utfordringene i dag helt annerledes. Premissene for utviklingspolitikken er endret.

Den opprinnelige filosofien bak utviklingshjelpen

Norsk bistandspolitikken har fra starten av vært inspirert av et marxistisk syn på forholdet mellom rike og fattige land¹. Antagelsen har vært at de rike landene har beriket seg enda mer på bekostning av de fattige landene, og derigjennom fortsatt en form for kolonialisering av de avkolonialiserte landene. Antagelsen var at et glasstak, eller fastlåste «strukturer» knyttet til økonomiske forhold, gjorde det umulig for fattige land å utvikle seg. De rike landene måtte derfor kompensere ved å gi bidrag til industrialisering, økonomisk og sosial utvikling i de fattige landene for å jevne ut forskjellene mellom land.

Det paradoksale i tankegangen om at de rike landene skulle gi kompensasjon for strukturer som de selv opprettholdt for egen vinning, skapte fra starten av en mistenksomhet overfor egne motiver i utviklingspolitikken. Ville ikke ansvarlige politikere og bistandsforvaltere falle for fristelsen til å innrette bistanden slik at giverlandet kom best ut av det? Ut fra denne mistenksomheten ble det et poeng å holde bistanden på en armlengdes avstand fra Utenriksdepartementet, som hadde som oppgave å fremme norske interesser overfor utlandet.

Det har stort sett vært tverrpolitisk enighet i Norge om de brede føringer for bistandspolitikken. Uavhengig av analytisk tilnærming har man i alle politiske leire erkjent en urettferdighet i at menneskers muligheter i så stor grad bestemmes av hvor i verden man er født. Men frykten for at interessebaserte motiver skulle vinne frem nærmest i skjul, har særlig preget venstresidens partier og Kristelig Folkeparti. Høyresiden har fra tidlig av vært mer pragmatisk i å se bistand som hjelp på den ene siden, og samtidig noe som er i vår interesse på en mer indirekte måte. Utenriksminister

John Lyng (H) oppsummerte sitt eget innlegg i Stortinget 8. mars 1966 om «filosofien bak utviklingshjelpen», slik:

«Det var ikke riktig å betrakte utviklingshjelpen som en slags internasjonal veldedighet. Virksomheten var nok motivert med ønsket om å hjelpe store menneskegrupper, som levde på det rene eksistensminimum. Men jeg understreket at der lå andre og mere langsiktige vurderinger bak. En fortsatt forverring av livsvilkårene i store deler av verden, kunne føre til «de mest alvorlige globale brytninger og katastrofer», som i neste omgang kunne få virkninger også for oss selv.» (s. 173 fra biografien Mellom øst og vest).

Venstresiden har fokusert mer på en spenning mellom egne interesser på den ene siden, og utviklingslands interesser på den andre. I en merknad fra Utenrikskomiteen (uten Høyre og FrP) fra 1996 heter det:

“Det er viktig å erkjenne at egen interesse og felles interesse ikke alltid vil være sammenfallende. I en verden med ulik fordeling av ressurser og makt er det umulig å overse de interessekonflikter og interesseavveininger som vil måtte finne sted. Dette flertallet mener at dersom det i vår egen Sør-politikk oppstår tilfelle av konflikt mellom egeninteresse og fellesinteresse, så må vi som nasjon være villige til å gi slipp på egne kortsiktige interesser, til fordel for løsninger som gir størst mulig utviklingseffekt for utviklingslandene” (Stortinget, 1996)

Det er ikke stor forskjell i tenkningen, men det er nyanseforskjeller både i hvor stor grad man vektlegger at slike interessekonflikter oppstår, og hva eventuelle interessekonflikter bør bety for praktisk politikk.

I perioden med Jonas Gahr Støre som utenriksminister og Erik Solheim som utviklingsminister ble imidlertid distinksjonen mellom egeninteresse og utviklingslands interesser noe visket ut, om ikke annet på et prinsipielt og retorisk plan. I stortingsmelding nr. 15 (2008-2009) *Interesser, ansvar og muligheter — Hovedlinjer i norsk utenrikspolitikk* åpnes det for mindre vannrette skott mellom utviklings- og utenrikspolitikk. I meldingen slås det fast at «bistanden er et sentralt strategisk fundament og finansieringsgrunnlag for engasjementspolitikken». Med engasjementspolitikk mentes en bred utenrikspolitisk tilnærming for gjennomslag for norske interesser og prioriteringer. Det blir også fremhevet i meldingen at globaliseringen medfører at egeninteresse i større grad er sammenfallende med globale fellesinteresser. Dette kan minne om forgjenger John Lyngs holdning sitert ovenfor.

Likevel videreføres diskusjonen i dag om altruisme versus egeninteresse langs den nevnte skillelinjen hvor venstresiden og KrF uttrykker tydelig skepsis mot bistand som kan knyttes til nasjonal egeninteresse. Catharina Bu publiserte tidligere i år et omfattende Agenda-notat² om norsk bistandspolitikk, der en av delkonklusjonene er at «norsk utviklings- og bistandspolitikk også i fremtiden også må kjennetegnes ved at den er altruistisk og solidarisk». Mens stipendiat ved UiO Nikolai Hegertun i en kronikk i Aftenposten 10. juni³ stiller spørsmålet «Er det egentlig så galt med nasjonale interesser i utviklingspolitikken?», hvor han argumenterer for fordelene ved å legge mer interessebasert politikk til grunn i bistanden.

I dette notatet argumenterer jeg for at selve skillet mellom altruisme og interessepolitikk i utviklingspolitikken er sentralt i bistandstenkningen, men at et slikt skille er utdatert og mindre relevant sett i lys av hva som er dagens største utfordringer og at nord-sør-bildet ikke lenger stemmer som premiss for utviklingspolitikken.

En inkluderende økonomisk vekst

Den opprinnelige problembeskrivelsen om et strukturelt fattig sør, er ikke en dekkende situasjonsbeskrivelse i dag. Andelen av verdens befolkning som lever på 2 dollar om dagen (justert for kjøpekraftsparitet på 2011-nivå) har sunket fra 75 prosent i 1950, da de første statlige norske bistandsprosjekter ble planlagt, til 10 prosent i 2015. I samme periode er verdens folketall mer enn doblet.⁴

Global ulikhet mellom land har sunket de siste tiårene på grunn av sterk økonomisk vekst i Asia, særlig Kina og India, men også i andre sør-øst-asiatiske land og delvis i Latin-Amerika. Veksten i mange mellominntektsland har redusert fattigdom, og samtidig gitt muligheter og levebrød til en hurtig voksende befolkning. Land som eksempelvis Sør-Korea, Brasil, og Vietnam har som en følge av dette styrket sine posisjoner som tunge aktører både i regionen og internasjonalt.

Fattigdom er ikke lenger et «sør-problem», den er i absolutte tall overrepresentert i en del fremvoksende stormakter med stor ulikhet innbyrdes, den finnes i land med svake statsstrukturer og latente væpnede konflikter, og i enkeltland som henger systematisk etter på alle utviklingsområder, særlig i Afrika sør for Sahara.

Oppfattelsen av at rike i-land i nord skal hjelpe fattige u-land i sør, er et skille som omtrent ikke har relevans lenger. Eller som det står i sammendraget av stortingsmelding 24 (2016-17) *Felles ansvar for felles fremtid — Bærekraftsmålene og norsk utviklingspolitikk*:

Det blir stadig mindre relevant å dele verden inn i utviklingsland og oss andre. Flere av landene som tidligere var lavinntektsland er i dag mellominntektsland og er selv betydelige internasjonale aktører, investorer og bistandsgivere i fattigere land.

Noe som ytterligere kompliserer nord-sør-tankegangen, er de store maktforskyvningene internasjonalt som i hovedsak går i favør av sør. Det første norske statlige bistandsprosjektet startet i Kerala, India, i 1952. Dagens vekstprognoser tilsier at India innen noen år kan bli verdens tredje største økonomi. En stor andel av verdens middelklasse vil de neste tiårene befinne seg i India, og en vesentlig del av teknologiutviklingen. India er verdens største demokrati og forholdet deres til Kina de neste tiårene har stor betydning for den kommende verdensorden. Disse perspektivene kommer naturlig nok stadig mer i forgrunnen fra et norsk utenrikspolitisk ståsted, fremfor utviklingsperspektivet.

Kina, som lenge har vært en mottager av norsk bistand, tilbyr nå å kjøpe, bygge ut eller låne-finansiere store infrastrukturprosjekter i hele Norden, og er både militært og økonomisk sett en

gigant sammenlignet med Norge. Vi opplever at Kina insisterer på å ha en rolle i forvaltningen av våre egne nærområder.

Samtidig bor en stor andel av verdens fattige i Kina og India, og landene er dermed fremdeles relevante i et utviklingsperspektiv. Kinas og Indias klimapolitikk i den videre industrialiseringen vil være avgjørende for om verden når 1,5- eller 2-gradersmålet.

Kina spiller en stadig viktigere rolle i Afrika som investor og som en ny form for bistandsaktør som ikke har noen selvbindinger i form av altruisme. Det kinesiske engasjementet er så stort i omfang at også en norsk analyse av utviklingspolitikk overfor det afrikanske kontinent må ta hensyn til den faktoren Kina nå utgjør. Kinesiske initiativ som Belt and Road Initiative (BRI) og utviklingsbanken Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB) vil ha stor betydning for utformingen av utviklingspolitikk internasjonalt de neste årene.

Det er ikke så mange tiårene siden Norge første gang utviklet en utviklingspolitikk. Men endringene i verdensbildet siden den gang er enorme. Det marxistiske verdensbildet i utviklingspolitikken er i dag utdatert på grunn av demografiske, økonomiske og maktpolitiske endringer.

Uten å trekke entydige kausalpiler, kan det stadfestes at den sterke globale veksten i verdensøkonomien vi har vært vitne til, har skjedd parallelt med økende frihandel, markedsøkonomi og demokratisering, fremveksten av Bretton Woods-systemet og WTO. I strid med forestillingen om utbytting mellom land i det marxistiske verdensbildet på 1950-, 60- og 70-tallet, har veksten vært inkluderende og bidratt til å utjevne forskjellene mellom land – godt hjulpet av politikk, institusjoner og mekanismer som marxister generelt advarte sterkt imot. Også innad i Europa er den økonomiske ulikheten mellom land i betydelig grad utjevnet etter murens fall i 1989. Samtidig blir Vestens betydning, målt både i økonomi og folketall, stadig mindre sammenlignet med resten av verden.

Men selv om mange utviklingsland i mellominntektskategorien kan vise til sterke resultater, særlig i perioden etter 1989, er det også land som har blitt hengende etter. 47 land er i dag i kategorien minst utviklede land (MUL), hvorav 33 er i Afrika, 9 i Asia, og 4 er øystater i Oceania, og Haiti i Karibien, ifølge FN.⁵

Fattigdom og konflikt

Ekstrem fattigdom er kraftig redusert, men er fremdeles en betydelig og viktig utfordring. Det er mange årsaker til fattigdom, men ingen analyse kommer utenom sammenhengen med væpnet konflikt. Ingen fred betyr ingen utvikling. Blant de 47 MUL-landene finner man bl.a. Afghanistan, Somalia, Jemen, DRC, Den sentralafrikanske republikk, Sudan, Mali og Sør-Sudan. Fellesnevneren er at alle er preget av væpnet konflikt.

Men siden flere av konfliktene også pågår i mellominntektsland, for eksempel Syria og inntil nylig Irak, bør en analyse av fattigdom ikke avgrenses til å se på de minst utviklede landene, slik den tradisjonelle forestillingen har vært. Verdensbanken anslår at 46 prosent av ekstremt fattige

mennesker innen 2030 vil leve i land preget av ustabilitet, konflikt og vold. Blant disse er flere mellominntektsland med svake statsstrukturer⁶.

Ikke bare fattigdom, men også rekordstore humanitære behov og flyktningstrømmer er uløselig knyttet til væpnet konflikt i dag. Væpnede konflikter er drivere av 80 prosent av samlede humanitære behov. 95 prosent av flyktninger eller internt fordrevne oppholder seg i utviklingsland. Dette er en flyktningstrøm som har opprinnelse fra kun 10 vedvarende væpnede konfliktområder siden 1991, ifølge Verdensbanken.

Dessverre er det lite som tilsier at væpnet konflikt skal utgjøre en mindre driver av fattigdom, og utfordringer i form av humanitære behov og flyktningstrømmer, i tiden fremover. Fra 1989 til rundt 2010 gikk antallet væpnede konflikter, og antall drepte i konflikter, jevnt nedover. Men denne trenden har snudd det siste tiåret. Endringene kan henge sammen med et endret geopolitisk bilde, hvor FNs sikkerhetsråd oftere er lammet og intervensjon i stedet skjer i det skjulte fra regionale makter med hensikt å støtte ulike grupperinger som kjemper om makten. Land med svake statsstrukturer er enda mer utsatt enn tidligere.

Det er to konklusjoner å trekke ut fra det bildet som er beskrevet: for det første at væpnet konflikt står helt sentralt for å løse utfordringer som fattigdom og humanitære behov i verden. For det andre at tradisjonelle bistandsprosjekter, enten det er humanitærbistand eller den langsiktige utviklingshjelpen, ikke er tilstrekkelig eller ikke egnet for å gjenopprette statlig kontroll og grunnleggende tjenester i områder som er fanget i en krigs- og fattigdomsfelle. Det er behov for å vurdere tiltak som bryter med den tradisjonelle forståelsen av bistand.

Migrasjon, sikkerhet, klima

Men verden har også endret seg på en annen måte. John Lyng var inne på at manglende utvikling langt borte kan få konsekvenser for oss her hjemme. Sjelden har vi sett det så direkte som i perioden fra 2014. Den bestialske terrorgruppen ISIL tok over store deler av Irak og Syria, lokket europeiske ungdommer til å delta på deres side, og eksporterte terrorceller som gjorde anslag mot uskyldige sivile i London, Paris, Berlin, Stockholm og andre steder.

Da omtrent én million migranter ankom Europa, stod de fleste landene helt uforberedt. Kriseforståelsen bidro til å endre det innenrikspolitiske landskapet i de fleste europeiske land. Organisert kriminalitet på tvers av landegrenser er ofte hovedinntektskilden for væpnede grupperinger og terrororganisasjoner, noe som vestlige samfunn også rammes av. Konflikt og fattigdom utenfor Europas grenser påvirker våre samfunn i så stor grad at det er vanskelig å markere hvor utenriks- og utviklingspolitikken ender, og hvor innenrikspolitikken starter.

En faktor som forsterker utfordringene, er klima. Ifølge CIAs analyse av globale trender frem mot 2030, er særlig land preget av ustabilitet i Midtøsten og Nord-Afrika mest utsatt for vann- og matmangel, noe som ifølge etterretningsorganisasjonen forsterkes av klimaendringer. NUPI-forskerne Bøås og Erstad forklarer 18. juli 2019 i Dagbladet hvordan dette kan slå ut konkret i en region som Sahel:

I Sahel finner vi ekstrem fattigdom, ressurskonflikter og en rekke opprørsbevegelser inspirert av det samme tankegodset som al-Qaida og Den islamske staten prediker. [...] Mali og Niger har bidratt minimalt til verdens samlede utslipp av CO₂, henholdsvis 2,5 og 1,7 tonn, men likevel øker temperaturen i Sahel 1,5 ganger så mye som det globale gjennomsnittet. [...] Kombinasjonen av klimaendringer, befolkningsvekst og svakt styresett gjør at en større «storm» er i anmarsj i Sahel. Dette er dårlig nytt for en region som allerede er konfliktfylt, men treffer denne «stormen» med full styrke, vil heller ikke Norge og Europa unnslipe konsekvensene.

Det afrikanske kontinentet er særlig utsatt. Store områder hvor det i dag bor hundretalls millioner av mennesker, blir ubeboelige. Samtidig opplever Afrika en enorm befolkningsvekst, med en forventet firedobling av folketallet frem til 2100, mens de fleste afrikanske land strever med å skaffe jobber og muligheter for den befolkningen de allerede har. Flyktningkrisen i 2014-2015 er ingenting sammenlignet med det presset Europa kan komme til å oppleve av ulovlig migrasjon i fremtiden.

Europapolitisk synes migrasjon å være det vanskeligste området for enighet. EU har klart å identifisere mulige tiltak for bedre migrasjonshåndtering, men konkrete avtaler og implementering har uteblitt. Allerede i 2016 foreslo EU-kommisjonen en reform av Dublin-forordningen⁷ for håndtering av asylsøkere til Schengen-området. Forslag i retning av større byrdefordeling mellom landene i førstelinje rundt Middelhavet og de øvrige landene, synes ikke å ha tilstrekkelig oppslutning. Fellesuttalelsen fra EU-toppmøtet i juni 2018 om mottakssentre i eksempelvis Afrika i stedet for i EU-land, har ikke blitt konkretisert og fulgt opp. Intensjonen fra toppmøtet om å styrke Frontex, Det europeiske grense- og kystvaktbyrå, er bare delvis fulgt opp. Det området hvor det er enighet i EU, er å styrke bistandsinnsats som retter seg mot årsakene til migrasjon i utviklingsland, og tiltak sammen med utviklingsland for å håndtere migrasjon i henhold til internasjonalt anerkjente prinsipper, og å stanse ulovlig migrasjon. Dette følges blant annet opp gjennom økte bidrag til EU Trust Fund. Polariseringen i innvandringsdebatten i de europeiske landene står i veien for å finne felles løsninger som er i alles interesse. For Norge er det problematisk, både i et sikkerhetspolitisk og europapolitisk perspektiv, at vårt nærmeste verdifelleskap og nære utland ikke klarer å finne felles løsninger på så grunnleggende utfordringer for Europas borgere.

For geografien er dessverre nedslående for Europa som helhet og dermed også for Norge, sammenlignet med eksempelvis USA og flere øst-asiatiske land. USA, Japan og Sør-Korea betrakter migrasjonsutfordringen fra Midtøsten og Afrika fra en større geografisk avstand. Det er fattigere land som merker migrasjonspresset mest. Men dernest er det Europas sydlige grense som er under sterkest press blant de rikere landene. Nord-afrikanske land har manglende kontroll på grenser og blir effektive transittland for menneskesmuglere. Avtalen mellom EU og Tyrkia er usikker. Den geopolitisk spente situasjonen i Midtøsten, kombinert med at flere av statene i Levanten er ustabile med svakt styresett, kan i verste fall gi en dominoeffekt av stater som imploderer og havner i konflikt. Hertil er både Jordan og Libanon vertskap for over en million flyktninger, noe som i seg selv utfordrer stabiliteten.

Oppsummert er fellesnevneren i dette nye situasjonsbildet at den tradisjonelle nord-sør-tenkningen om strukturell urettferdighet må korrigeres og suppleres. De utfordringene som

utviklingsland strever med, og som kan avhjelpe fattigdom og humanitær nød, er også i vår interesse å løse. Det er både et skjebne- og interessefellesskap mellom giver- og mottagerland i dagens situasjon. Dersom utviklingsland lykkes med stabilitet og utvikling, er det også i vår interesse. Hvis de mislykkes, går det også ut over vår sikkerhet.

Noen erfaringer

Den politiske bistanden

I 1962, året NORAD ble etablert, skrev samtidig realist og statsviter Hans Morgenthau «A Political Theory of Foreign Aid», den første av sitt slag. Han sammenlignet hvordan Sovjetunionen brukte utviklingshjelp mer kynisk for politiske målsettinger, mens amerikanerne på den tiden hadde en rasjonell tilnærming om å skape målbare resultater for utvikling på lengre sikt, slik vår tilnærming er i dag.

Sovjet kunne raskt sette inn populære tiltak, som å bygge et stort smelteverk med tusenvis av moderne arbeidsplasser. Både Sovjet og mottagerlandets ledere kunne sole seg i glansen av en hurtig industrialisering og modernisering av landet. Men på lengre sikt ble det et stort underskuddsforetak for staten, siden industrien og arbeidsplassene ikke svarte på en etterspørsel i markedet hverken innad i landet, eller som eksport.

I Afghanistan lyttet Sovjetunionen til de politiske lederne av landet som mest av alt ønsket å få asfaltert Kabuls gater. Amerikanerne takket nei til denne forespørselen, de så selv en mye større utviklingsgevinst i å bygge en demning på landsbygda for å bidra til elektrifisering der. Sovjet kjøpte seg popularitet og politisk innflytelse gjennom asfalteringen. Landsbygda i Afghanistan er fremdeles ikke elektrifisert, og det amerikanskbyggede anlegget var trolig ikke operasjonelt lenge.

Morgenthau's hovedpoeng er at bistand, med unntak av ren humanitær innsats, nødvendigvis må ses i en politisk kontekst.

In this respect, a policy of foreign aid is no different from diplomatic or military policy or propaganda. They are all weapons in the political armory of the nation. As military policy is too important a matter to be left ultimately to the generals, so is foreign aid too important a matter to be left in the end to the economists. [...] It [foreign aid] is the province of the political expert. It follows from the political nature of foreign aid that it is not a science but an art. (Morgenthau 1962, publisert i *The American Political Science Review*)

Morgenthau går langt i retning av å se bistand utelukkende i en realpolitisk og større utenrikspolitisk kontekst. Og selv uten å kjøpe hele hans argumentasjon, utfordrer teorien hans synet på bistand som et eget «fag», frikoblet fra utenrikspolitiske realiteter og politisk styring.

I diskusjonen omkring reform av UD/NORAD de siste par årene har det blitt fremført argumenter om at ved en eventuell sammenslåing av direktoratet med departementet, ville man miste

det «bistandsfaglige». Jeg vil heller hevde at det faglige består i å forvalte bistandspenger til mottakerorganisasjoner på en ansvarlig måte og i tråd med målsettinger som er satt politisk. Om bistandsforvaltere i tillegg er godt oppdatert på erfaringsbasert kunnskap fra implementering av bistandsprosjekter som besittes av eksempelvis Verdensbanken og deler av FN-systemet, så er det selvsagt positivt og nødvendig.

Men å opphøye det «faglige» over alle andre hensyn, er problematisk. Det er eksempelvis ikke ett isolert bistandsfaglig område som kan påberope seg å besitte unik innsikt i hva som gir utvikling. Forståelsen av at det er et eget «fag» å vite hva som gir utvikling for et gitt land, bryter dessuten med demokratiske prinsipper som folkesuverenitet i mottakerlandet. Dette handler om hvorvidt vi har en grunnleggende tro på at innbyggere og folkevalgte i eksempelvis Etiopia er i bedre stand til å utforme sin fremtid enn bistandsbyråkrater i Oslo er.

Det er også viktig å ta inn over seg at fra norsk side kan det rent bistandsfaglige aldri utformes i et tomrom. Forslag til bistandsprosjekter bør brytes mot en utenrikspolitisk kontekstforståelse. Først når man har klare utenrikspolitiske målsettinger som parametere i prosjektutformingen, og i tillegg spesifikk landkunnskap om politiske realiteter i mottagerlandet, har man et samlet bilde for å kunne utforme en bistandspolitikk. Frikoblingen av bistand fra slike hensyn kan ikke bortforklares med en altruistisk tilnærming.

Det vanskelige egeninteresse-begrepet

En siste erfaring å nevne er anvendelsen av interessebegrepet i bistand. Altså hva det vil si at giverlandet er drevet av egne interesser i utformingen av bistand. Her er det nødvendig å gå noe mer grunnleggende til verks, og vurdere ulike deler av bistanden enkeltvis.

Den humanitære bistanden, og helsebistanden og utdanningsbistanden, er de formene for bistand som er vanskeligst å karakterisere som interessedrevet, siden intensjonen ikke kan knyttes direkte til fordeler for giverlandet. Det er likevel ikke mulig å si at det ikke finnes elementer av egeninteresse for giverlandet. Det er for det første også politiske vurderinger knyttet til både utformingen, valg av mottakerland og organisasjoner, og i prioriteringen av disse formål opp mot andre. Samtidig er sammenfallende prioriteringer med andre giverland noe som gir flere møteflater på giverkonferanser og i FN med eksempelvis en nær alliert som Storbritannia som i likhet med Norge har satset sterkt på utdanningsbistand de senere år. Både utdanningsbistand og den delen av helsebistanden som fremmer bedre familieplanlegging, bidrar i tillegg til å dempe grunnleggende årsaker til migrasjon, som igjen har betydning for oss.

Hva med bistand relatert til klima? Når Norge bidrar til utbygging av fornybar energi i et utviklingsland, gir det en utviklingseffekt at millioner av mennesker får tilgang på strøm. Men samtidig er det i vår egeninteresse å motvirke at industrialiseringen i utviklingsland gjør det enda vanskeligere å nå klimamålene i fellesskap. Hvis ikke klimatiltak settes inn i utviklingsland finansiert gjennom bistand, er konsekvensen at blant annet vestlige land som Norge må ta mer av kuttene hjemme og overfor egen industri.

Det samme kan sies om havsatsingen. Det er en utviklingseffekt i at utviklingsland forvalter havressursene bedre og bekjemper plast i havet. Men samtidig er det i vår interesse at ikke plast og annen forurensing av havene drives med havstrømmene og kan ende med å bli vårt problem. Det er samtidig i vår interesse å bidra til en balanse i bruk-vern-beslutninger internasjonalt som kan få konsekvenser også i våre områder.

Og hva med føringer vi legger i bistanden, som for eksempel å få et bredere skattegrunnlag i mottakerlandet? Det er empiri som tilsier at det vil være utviklingsfremmende. Sannsynligvis er dette et helt riktig tiltak sett fra utsiden, særlig kompetanseoverføring om beskatning av flernasjonale selskaper og naturressursforvaltning. Men samtidig, bør ikke befolkningen selv få et ord med i laget om hvilken skattepolitikk som bestemmes? Det prinsipielle spørsmålet man møter er hvor mye våre føringer for det vi mener er utviklingsfremmende skal få legge av premisser for nasjonal og demokratisk politikktutforming i mottagerlandet.

Bærekraftsmålene er en rettesnor for hele den norske utviklingspolitikken, og har som overordnet mål å utrydde ekstrem fattigdom innen 2030. De 17 målene er imidlertid bestemt gjennom forhandlinger hvor både utviklingsland og giverland har deltatt og forhandlet om utformingen og formuleringer. På den ene siden er bærekraftsmålene en revolusjonerende måte å kanalisere verdens samlede utviklingsinnsats på – målrettet mot noen utvalgte områder og temaer for å få økt effekt. Men man kan også velge å se bærekraftsmålene som en målskive som er så stor at hvert giverland kan finne noe som passer til egne prioriteringer.

Både i den tidligere refererte komitemerknaden fra 1996 og i Agenda-notatet skiller man mellom kortsiktig og langsiktig egeninteresse, der sistnevnte skal være noe mer legitimt. Det er uklart hva som ligger i et slikt skille. En velvillig tolkning er at siden mye av bistanden går gjennom FN, vil det å gjøre FN mer relevant kunne bidra til å opprettholde legitimiteten i et høyt norsk bistandsnivå. Et mer relevant FN anses å være i norsk utenrikspolitisk interesse, fordi vi er en småstat avhengig av et mest mulig regelbasert internasjonalt system, som hindrer at stormakter får ture frem uten bindinger.

Men en slik tilnærming som omfatter langsiktige nasjonale interesser kan også utvides. Dersom man ser egeninteresse som et langsiktig mål om å styrke Norges sikkerhetsmessige og økonomiske posisjon relativt til andre stater, vil konsekvensen av den tilnærmingen også være at man ikke kan prioritere et så høyt bistandsnivå som vi har i dag så lenge forsvarsutgiftene ikke møter 2 %-målet som er satt i fellesskap i Nato. Økte forsvarsutgifter, god alliansepolitikk, og klokt diplomati overfor land som Russland og Kina har tross alt en langt større effekt for Norges sikkerhetsinteresser, også holdt opp mot en mer interessedrevet bistandspolitikk⁸.

Med en prinsipiell inngang til interessebegrepet blir det altså krevende å navigere i bistandspolitikken. Det kompliseres ytterligere av at tiltak som klart er motivert av nasjonale interesser, som sikkerhet og økonomi for giverlandet, kan være helt i tråd i mottakerlandets interesse også. Dette ser vi i økende grad. Det er derfor på tide å trappe ned fokuset på hvor stor rolle egeninteresse spiller i utformingen av utviklingspolitikk, bygge ned de tradisjonelle skillene mellom interesse versus altruisme, og heller sette inn innsatsen på å løse de felles utfordringene vi står overfor.

Løsninger for norsk utviklingspolitikk

1. Fristille midler til prosjekter som går på tvers av tradisjonell bistandstenkning

Det er flertall på Stortinget for å bevilge om lag én prosent av BNI til bistand. Det er mindre kjent at Norge forplikter seg til at hele 1-prosenten (34,6 mrd. kroner i 2018) skal passe inn i klassifiseringer satt av OECDs utviklingskomite (OECD / DAC). Dette regelverket legger til grunn at bistand i hovedsak ikke skal tjene bistandsgiveres nasjonale motiver og interesser. Alle aktiviteter i utenriks-tjenesten som ikke kan forankres i OECD/DAC, må av Stortinget finansieres utover 1-prosenten.

Gjennom flere år har det utviklet seg en stadig skjevare fordeling av midler fra Stortinget mellom det som går til «altruistisk bistand» på den ene siden og fyller opp bistandsprosenten, og midler som Utenriksdepartementet, utenriksstasjonene og Norad får tildelt for prosjekter som fremmer utenrikspolitiske interesser, for eksempel samarbeidsprosjekter med allierte land.

Når bistandsbudsjettet vokser hvert år for å holde seg på én prosent, er det liten vilje til å bevilge ekstra for å øke Utenriksdepartementets driftsbudsjett, der midler til prosjekter med utgangspunkt i tradisjonell interessepolitikk må tas fra. Eller sagt på en annen måte: Når Stortinget binder opp over 30 milliarder kroner til bistand for å tilfredstille et flertall i Stortinget som tviholder på 1-prosenten, er det liten vilje til å legge på f.eks. 10 milliarder til tradisjonell interessepolitikk og drift av utenriksstasjonene – siden dette er midler som må konkurrere med bevilgninger til eksempelvis sykehus og veier i Norge. Kombinasjonen av det politiske målet om bistandsprosenten og bindingene til OECD/DAC-regelverket, innebærer en nedprioritering av både evnen til å drive tradisjonell interessepolitikk, og å finansiere bistandsprosjekter som går på tvers av skillet utenriks- og utviklingspolitikk. Dette har velgerne generelt liten innsikt i eller mulighet til å ta stilling til.

I tråd med tankegangen om å bygge ned de vanntette skottene innenfor tradisjonell bistands-tenkning, vil en mulig løsning være å ta utgangspunkt i FN-målet om at alle land skal bruke 0,7 prosent av BNI til bistand. Overskytende midler (0,3 prosent) kan dermed fristilles til å benyttes til tiltak som befinner seg i skjæringspunktet mellom utviklings- og utenrikspolitikk. Fremdeles vil samlet bevilgning til Utenriksdepartementet og Norad måtte ligge på godt over én prosent av BNI, men det vil gi et større handlingsrom for tiltak som er forenlig med både mottakerlandets og Norges interesser, og som ikke nødvendigvis møter kravene fra OECD/DAC. Slik sett svarer det i større grad på det nye situasjonsbildet og vil gi utenriks-tjenesten og Norad en langt større handlefrihet.

2. Stabilisering og migrasjon – en ny hovedsøyle i bistandspolitikken

Stabiliseringsinnsatsen har kommet de siste årene. Også Norge har økt andelen av bistand som faller inn under stabilisering, men bidragene er foreløpig beskjedne sammenlignet med en ambisjon om at stabilisering skal utgjøre en egen søyle i bistanden som kan sammenlignes med humanitærbudsjettet eller det samlede budsjettet for langsiktig utviklingsbistand. Som det fremgår i regjeringens budsjettproposisjon for 2019 er bevisstheten om stabiliseringsinnsats fremskreden, men mangler en formalisering i strukturene i UD og Norad:

I Irak støttet Norge stabiliseringstiltak i områder som hadde vært underlagt ISIL, for at internflyktninger kunne returnere og for at ISIL ikke skulle gjenvinne fotfeste. Tiltakene inkluderte forbedring av grunnleggende infrastruktur (elektrisitet, vann og kloakk), stimulering av lokalt næringsliv og utdanning, helse og tiltak innenfor politi og justissektoren. Støtten ble kanalisert gjennom UNDPs stabiliseringsfond, Funding Facility for Immediate Stabilization (FFIS). Fondet hadde per desember 2017 iverksatt 1 544 prosjekter i Irak. Stabiliseringstiltak som disse bidro til at antallet hjemvendte internflyktninger ved utgangen av 2017 for første gang siden 2013 var høyere enn antallet internt fordrevne irakere.

I Libya har EUs Trust Fund for Migration, delvis støttet med norske midler, bidratt til bedre grensekontroll, administrasjon av migrantleire i tråd med internasjonale prinsipper og retur av migranter som ikke har beskyttelsesbehov i henhold til asylretten. Dette er også en del av stabiliseringsinnsatsen som har fått medieoppmerksomhet knyttet til situasjonen i Libya. Innsatsen har vært kontroversiell i noen miljøer i Norge. Oppmerksomheten er et tegn på at innsatsen er relevant, samtidig som den stiller oss overfor politiske dilemmaer og avveininger.

I utenriks- og utviklingsapparatet til land som Storbritannia, Tyskland, Nederland og Danmark har denne innsatsen blitt viktigere de siste årene, og har gitt seg utslag i hvordan man er organisert. Danmarks utviklingsstrategi fra 2017 er talende for en slik dreining. Stikkordsmessig har strategien fire prioriteringer: Sikkerhet, migrasjon, bærekraftig utvikling, frihet.⁹

Norge er ikke kommet like langt i å gjøre stabilisering til en integrert del av bistanden. Samtidig ligger vi langt fremme i freds- og forsoningspolitikken. Selv om fredsinitiativer og konfliktløsning med fredelige midler som regel vil ha en lav suksessrate, vil det alltid lønne seg når krigens ødeleggelse kan unngås. I et utviklingspolitisk perspektiv, vil mange tiår med bistand ikke kunne veie opp for om krig unngås, eller krig avsluttes. Syria var et mellominntektsland, men det vil ta tiår å komme tilbake til det nivået de var på før krig brøt ut.

Grunnlaget for stabiliseringsinnsatsen er erkjennelsen av at svake statsstrukturer som ikke evner å holde kontroll og myndighet over eget territorium og grenser, er opphav til flyktningstrømmer, humanitær nød, væpnet konflikt, varig fattigdom og grenseoverskridende problemer som radikalisering, terror, kriminalitet og våpensmugling. Problemene brer seg både til naboland og til land lengre borte.

Det er enhver stats grunnleggende oppgave å gi sine borgere sikkerhet og et minimum av grunnleggende offentlige tjenester. Det er dette som svikter i for eksempel Somalia. Her har land som USA, Storbritannia og Norge til en viss grad lyktes med en omfattende stabiliseringsinnsats som gjør somaliske sentralmyndigheter i bedre stand til å utføre de helt grunnleggende oppgavene. I Irak har flere land bidratt til å styrke sentralregjeringens evne til å levere sikkerhet, rent vann og mat i områder hvor ISIL er bekjempet.

Stabiliseringsinnsatsen skiller seg fra annen bistand ved at den er mer eksplisitt politisk av natur. Det er på sett og vis en intervensjon hvor man stiller seg på statsmaktens side. Men bidragene stiller også krav og inngir forventninger til mottakerlandets regjering og statsapparat om å følge

humanitære og folkerettslige prinsipper, avholde frie valg og søke politiske løsninger med opprørsgrupper.

Det må samtidig gå en grense ved hvilke regjeringer man kan støtte. I land hvor makthaverne ikke viser annen vilje enn å klamre seg til makten, uten hensyn til egen befolkning, vil denne innsatsen ikke være aktuell. Assads Syria er et tydelig eksempel på hvor det går en grense for stabiliseringsinnsats. Andre steder er det vanskeligere å trekke grensen.

Noen vil i stabiliseringsinnsatsen gjenkjenne 1990-tallets intervensjonisme, troen på at stater kan bygges opp igjen fra grunnen av til å bli liberale og fungerende demokratier i løpet av noen tiår. Et snev av den tankegangen er der, men ambisjonsnivået er mye lavere. Tanken er at det ikke finnes alternativer til et lands styresmakter til å ivareta det som en statsmakt har som sine grunnleggende oppgaver. Da får man jobbe med det man har. Det ligger i dette også en lærdom fra 1990-tallet og for eksempel Dayton-avtalen i Bosnia: Erkjennelsen av at FN, andre internasjonale organisasjoner og NGO'er kan hjelpe noe, men de kan aldri overta en stats grunnleggende oppgaver med noen form for legitimitet eller god resultatoppnåelse. Erfaringene fra Irak og Afghanistan tilsier også at ambisjonsnivået ikke bør være for høyt. Fraværet av krig gir mulighet for gjenoppbygging og utvikling. Et liberalt demokrati kan ikke bygges opp utenfra, eller over en kort periode.

Stabiliseringsinnsatsen fyller samtidig et tomrom mellom den humanitære bistanden, som følger tydelige prinsipper og ikke strekker seg utover å lindre nød og redde liv, og på den andre siden den langsiktige utviklingshjelpen, som sjelden har en umiddelbar effekt for befolkningen i et post-konfliktområde. Sett fra et utviklingslands side, er stabilisering det beste man kan få til for befolkningen på kort sikt utover det humanitære, og det bygger videre på den samfunnsmodellen man allerede har.

En annen viktig begrunnelse for stabiliseringsinnsatsen er at svake og til dels upopulære styresett tross alt er bedre å ha enn full oppløsning av en stat eller deling av et land. Erfaringene fra nye statsdannelser de siste tiårene er sjeldent positive; Etiopia-Eritrea, Sudan og Sør-Sudan, Israel-Palestina. Montenegro har klart seg greit, men de er 600 000 innbyggere i en relativt rolig region i Europa og Nato-medlem.

Sett fra giverlandenes, herunder Norges, perspektiv, er stabiliseringsinnsatsen et svar på det trusselbildet man ser mot Europas sydlige grense. Samtidig svarer det på behovene til de mest sårbare menneskene som lever i krig, fattigdom og på flukt. Bistand på tvers av tradisjonelle skiller er også et svar på at vi i økende grad lever i et skjebnefellesskap i en verden hvor vi er tett knyttet sammen.

3. De fattigste landene – næringslivets rolle

Ikke all fattigdom er knyttet til væpnet konflikt. Flere av de minst utviklede landene synes fastlåst i en fattigdomsfelle. Perifer geografisk beliggenhet og dårlig styresett kan være faktorer. Afrikanske land er overrepresentert.

Utdanningsmuligheter og helsetjenester er grunnleggende tjenester en stat skal kunne gi, og det fremmer beviselig utvikling i de fattigste landene. Regjeringens internasjonale lederskap for tilgang til utdanning i utviklingsland og økt satsing på helsebistanden, er slik sett skritt i riktig retning. Regjeringens digitaliseringsstrategi er et annet viktig tiltak for at fattige land raskt skal ta i bruk innovasjon og digitalisering.

Samtidig må vi lytte til afrikanske lands ledere som peker på jobbskaping til en raskt voksende befolkning som jobb nummer en. Og de etterspør ikke mer bistand, men private investeringer, kunnskapsoverføring og norsk næringsliv som satser. I Civita-notat 21/2019¹⁰ understreker Moss og Fjeldstad dette poenget, og foreslår å bygge ned skillet i norsk bistandspolitikk mellom næringsutvikling for å stimulere lokalt næringsliv i utviklingsland, og næringsfremme som går ut på å posisjonere norske bedrifter best mulig. Å fremme norsk næringsliv i utviklingsland er også god bistandspolitikk.

Jeg er enig i Moss og Fjeldstads konklusjoner, men mener man bør gå lengre. Bistandsmidler bør kunne inngå som risikovillig kapital i norske bedrifter som ønsker å etablere seg i de fattigste landene. I tillegg mener jeg at klima-aspektet bør betones sterkere. Scatec er i dag største tilbyder av solenergi i Afrika. SN Power er et annet norsk selskap som bidrar til at industrialisering og utvikling i mange utviklingsland har et større innslag av fornybar energi.

Risikoen heftet ved investeringer er høy, finansielle institusjoner er nesten fraværende i mange av de fattigste landene. Det tar lang tid å få resultater. Men dersom man bygger seg opp over tid kan man få en unik posisjon i voksende markeder. Dette krever kapital som er både langsiktig og risikovillig. Satsingen på Norfund de siste årene har derfor vært riktig, men ikke nok. Dersom Norge skal bidra til å få volum i økonomien i afrikanske land og samtidig gripe mulighetene i land som om noen tiår har store middelklasser og kjøpekraft, kan kun et statlig-privat samarbeid med bruk av bistandsmidler realisere dette.

Representanter fra myndigheter, næringsliv og kunnskapsmiljøer bør sette seg sammen og finne modeller. Hvordan kan norsk næringsliv og staten virke sammen for å redusere hindringer og risiko ved investeringer? Hvordan kan vi kombinere å skape vekst i økonomiene i de fattigste landene og samtidig posisjonere norsk næringsliv for nye, fremvoksende markeder? Hva skal kriteriene være for en begrenset statlig kapitalinnskytning i norske bedrifter som ser næringsmuligheter i lavinntektsland som del av utviklingspolitikken?

Danmark har ved flere utenriksstasjoner allerede næringsrådgivere som skal identifisere muligheter for dansk næringsliv, og som kan formidle kontakt mellom dansk næringsliv og relevante lokale partnere.

Dette er også noe av tanken bak det tysk-initierte G20-prosjektet Compact with Africa. Norge har sluttet seg til initiativets intensjon om å rydde vekk hindringer for økte europeiske investeringer i Afrika.

Kina har allerede identifisert Afrika som et sted å investere. Huawei har bygget ut 70 prosent av 4G-nettverkene rundt om på kontinentet. Det er ikke nødvendigvis en vinn-vinn-situasjon sett fra de afrikanske landenes ståsted. Investeringer fra norske og europeiske selskaper som ikke går på akkord med anstendige arbeidsforhold og korrupsjon, vil derimot være noe som alle kan tjene på.

Selv om det kanskje bryter med tradisjonell norsk bistandstenkning å fremme egne næringsinteresser som del av utviklingspolitikken, er dette noe som bør vurderes og utredes nærmere. Også her må vi innse at det er et skjebnefellesskap, hvor utviklingen på det afrikanske kontinent har stor betydning for Europa i et 50-årsperspektiv. Lykkes de, så lykkes vi. Og omvendt.

Avslutning

Problemsakene på den internasjonale dagsorden står i kø samtidig som globalt lederskap fra stormaktene i økende grad er en mangelvare. Konfliktområder i Midtøsten og Afrika har ingen løsning i sikte. De humanitære behovene og flyktningestrømmene er rekordstore og knyttet til vedvarende væpnede konflikter.

Fra et norsk utsyn, bør utfordringene i dag være umulig å sette i bås som enten utenrikspolitikk eller bistandspolitikk. Samtidig som vi ønsker å bidra til å bekjempe fattigdom og bidra til en positiv utvikling i fattigere land ut fra en solidaritetsfølelse, vil vårt bidrag være mest effektivt dersom vi legger til grunn et interesse- og skjebnefellesskap og ikke lar kunstige skiller stå i veien for de mest virkningsfulle tiltakene.

Det er en realitet at aldri før i moderne tid har det europeiske kontinentet vært så direkte berørt av utviklingen syd for sine grenser. Et nærmere samspill mellom det utviklingspolitiske og utenrikspolitiske vil tvinge seg frem ut fra de utfordringer som nå står oppført på både utviklingslands og rike lands dagsorden. Valget står mellom å omstille norsk utviklingspolitikk i tide til dagens sammenflettede utfordringer, eller å bli stadig mer irrelevant som utviklingspolitisk aktør, på tross av at vi har et av verdens største bistandsbudsjetter.

Bård Ludvig Thorheim har bred erfaring fra norsk utenrikstjeneste siden 2005 med stasjoneringer i Colombo og Washington. Han var politisk rådgiver (H) for utenriksminister Eriksen Søreide 2017 – februar 2019 og for utenriks- og utviklingsminister Børge Brende 2016-17. Thorheim har tjenestegjort for Forsvaret i utenlandsoperasjoner i krise- og konfliktområder. Han er cand.polit fra Universitetet i Oslo i statsvitenskap og økonomi. Arbeidet med dette notatet ble i hovedsak gjort mens Thorheim var gjesteforsker på Nupi med permisjon fra UD.

Civita er en liberal tankesmie som gjennom sitt arbeid skal bidra til økt kunnskap og oppslutning om liberale verdier, institusjoner og løsninger, og fremme en samfunnsutvikling basert på respekt for individets frihet og personlige ansvar. Civita er uavhengig av politiske partier, interesseorganisasjoner og offentlige myndigheter. Den enkelte publikasjons forfatter(e) står for alle utredninger, konklusjoner og anbefalinger, og disse analysene deles ikke nødvendigvis av andre ansatte, ledelse, styre eller bidragsytere. Skulle feil eller mangler oppdages, ville vi sette stor pris på tilbakemelding, slik at vi kan rette opp eller justere.

Ta kontakt med forfatteren på civita@civita.no.

Sluttnoter

- 1 Avhengighetsteorien har hatt stor påvirkning på utformingen av utviklingspolitikk internasjonalt, og de nordiske landene spesielt. Teorien bygger på en marxistisk tankegang om økonomisk avhengighetsforhold og utbytting mellom land. Grunntanken er at økonomisk samkvem mellom utviklingsland (kalt periferien) og velstående land (kalt sentrum) i hovedsak bidrar til å opprettholde en høy levestandard i rike land på de fattige landenes bekostning, på grunn av et skjevt økonomisk maktforhold i utgangspunktet, se blant annet Baran, Paul A. (1957) *The Political Economy of Growth*, og Rodney, W. (1972) *How Europe underdeveloped Africa*. Denne fagskolen ble brukt som en av begrunnelsene for initiativet Ny økonomisk verdensorden (NØV) på 1970-tallet. Blant reformkravene som ble fremmet av en rekke alliansefrie utviklingsland på en konferanse i Alger i 1973, var regulering av råvarepriser, økt ferdigvareindustri i u-landene og bedre markedsmuligheter for u-landsprodukter i i-landene, minsket avhengighet av multinasjonale selskaper og mer kontroll over teknologien.
- 2 Agenda-notat 5/2019 *Norsk bistand ved et veiskille – hva bør være Norges prioriteringer i bistandspolitikken?*
- 3 Kronikk av Nikolai Hegertun i Aftenposten 10. juni 2019 *Er det egentlig så galt med nasjonale interesser i utviklingspolitikken?*
- 4 Kronikk av Martin Wolf i Financial Times 10. juli 2019 *Martin Wolf on Bretton Woods at 75 – global co-operation under threat*
- 5 Ifølge UNCTADs oversikt som er oppdatert for 2018. Se unctad.org
- 6 Se Verdensbankens oversikt *Fragility, Conflict and Violence*. Finnes bl.a. på worldbank.org
- 7 Dublin-forordningen er en avtale mellom EU, Island, Sveits, Lichtenstein og Norge om reglene for behandling av asylsøknader for personer fra tredjeland. Et hovedprinsipp i dette regelverket er at landet som en asylsøker først ankommer i hovedsak har ansvaret for å behandle asylsøknaden. Se blant annet informasjon om dette på UDIs nettsider. Dulin-regelverket har bidratt til å legge et stort press på mottaksapparatet i landene rundt Middelhavet, eksempelvis Hellas, i perioder hvor ankomsttallene er høye.
- 8 Prioriteringen av bistandsmidler opp mot forsvarsutgifter berøres i Nupi policy brief 9 / 2019 *Tre trender som utfordrer norsk utenrikspolitikk*
- 9 Danmarks utviklingspolitiske strategi Verden 2030 ble utarbeidet i forbindelse med at et historisk og bredt forlik ble inngått i Folketinget 18. januar 2017 om en ny innretning av dansk utviklingspolitikk.
- 10 Civita-notat nr. 21 2019 av Sigrun Marie Moss og Eivind Fjeldstad *Ingen utvikling uten jobbskaping – hvorfor vi trenger mer «næringsfremvikling» i Afrika.*